

**Migracje w powojennej
Polsce**

Maria Pawlak

RE:MEMORY

multimedialne historie lokalne

Etap edukacyjny:

szkoła podstawowa (klasy VII-VIII), szkoła ponadpodstawowa

Czas trwania:

45 minut

Słowa kluczowe, najważniejsze pojęcia, problemy:

przesiedlenia po II wojnie światowej, sytuacja społeczności żydowskiej po wojnie na zachodzie, akcja „Wisła”, praca z mapą

Zakres tematyczny, główne założenia merytoryczne scenariusza:

zagadnienia związane z przesiedleniami i migracjami w pierwszym okresie powojennej historii Polski (lata 1944/5–1948)

Cele:

Uczniowie i uczennice

- poznają powojenną historię migracji i przesiedleń,
 - odniosą wiedzę historyczną na te tematy do swoich doświadczeń rodzinnych,
 - udoskonalą metodę pracy z mapą i materiałem fotograficznym.
-

Metody i środki dydaktyczne, materiały:

teksty źródłowe, duże arkusze szarego papieru, kartki A4, tablica, dostęp do Internetu, dostęp do telefonów

Formy pracy:

praca grupowa, w parach, praca z tekstem, praca z telefonem, praca samodzielna

Program realizuje Centrum Edukacji Obywatelskiej. Program wspiera finansowo Fundacja EVZ *Pamięć – Odpowiedzialność – Przyszłość*. Partnerem projektu jest Fundacja Gazety Wyborczej. Niniejszy tekst nie reprezentuje stanowiska Fundacji EVZ. Fundacja EVZ nie ponosi odpowiedzialności za treść powyższego materiału.

Przebieg zajęć

Przygotowania do zajęć we własnym zakresie

Poproś uczniów i uczennice, aby przed zajęciami zapytali dziadków, rodziców albo innych starszych krewnych, co wiedzą o historii ich rodziny. Przykładowe pytania:

- skąd pochodzili dziadkowie, pradiadkowie?
- czy po wojnie mieszkali w tym samym domu/miejscowości co przed wojną?
- czym zajmowali się przed i po wojnie?

Pamiętaj, że pokolenie, które uczy się w szkole, w większości ma dziadków urodzonych w trakcie wojny lub po jej zakończeniu. Jeżeli chcesz, poszukaj też historii swojej rodziny – może posłużyć jako przykład do omówienia na zajęciach. Przygotuj proponowane materiały źródłowe w formie wydruków lub linków, które uczniowie i uczennice będą mogli otworzyć np. na telefonach.

Wstęp (5 minut)

Wywieś dwie mapy: II Rzeczypospolitej i Polski po 1945 roku albo jedną, ukazującą zmianę terytorium. Następnie krótko omów najważniejsze zmiany wynikające z rezultatu II wojny światowej. Skup się głównie na zmianie granic i ogólnej polityce władz wobec nowych terenów – zwróć uwagę, że to one będą tematem zajęć.

Praca w grupach: zadanie 1 (15 minut)

Podziel uczniów i uczennice na kilka grup. Ich zadaniem będzie analiza tej [mapy](#). Poproś, aby po jej obejrzeniu na telefonie lub wydruku odpowiedzieli na następujące pytania:

- W jakich województwach/obszarach po II wojnie światowej i zmianie granic zamieszkiwały następujące grupy: Żydzi, Ukraińcy, Białorusini, Niemcy? Dlaczego właśnie tam? Jak ich liczebność i rozmieszczenie wyglądała w porównaniu z okresem przedwojennym (odpowiedź można zapisać w tabelce z porównaniem społeczeństwa polskiego przed 1939 i po 1945 r.)?
- Z jakich regionów i dlaczego Polacy przemieszczali się na ziemie zachodnie po 1945 r.?

Powiedz, że wykonanie tego zadania ułatwią informacje dostępne w Internecie, takie jak np. [mapa z województwami II RP](#). Poproś o udzielenie odpowiedzi każdą z grup, a następnie je omów. Wcześniej przygotuj podstawowe dane statystyczne na temat liczebności grup narodowościowych przed- i po wojnie.

Praca w grupach: zadanie 2 (15 minut)

Komentarz:

W tym scenariuszu nie są poruszane dokładniej akcja „Wisła” i przesiedlenia ludności ukraińskiej, łemkowskiej i bojkowskiej. Możesz zwrócić grupie uwagę, że jest to osobny, bardzo złożony temat.

Wariant A (zdjęcia)

Podziel uczniów i uczennice na mniejsze grupy i rozdaj im po jednej fotografii z Załącznika nr 1, bez podpisu. Poproś, aby wypisali wszystkie skojarzenia, jakie mają związane z tym źródłem. Wypisz/wyświetl pytania pomocnicze na temat zdjęć:

- Kto jest na nim przedstawiony?
- Co jest na nim udokumentowane?
- Kiedy i gdzie je wykonano to zdjęcie (rok, region Polski)?

Na wykonanie tego zadania przeznacz 10 minut. Po zebraniu odpowiedzi przekaz, co wiadomo o fotografiach. Następnie poproś uczniów i uczennice, aby wyszukali w Internecie podstawowe informacje na tematy, które obrazują obejrzone przez nich materiały, czyli: [społeczność żydowska na Dolnym Śląsku](#) oraz [osadnictwo Polaków zza Buga na ziemiach zachodnich](#). Możesz ewentualnie podać do lektury zalinkowane powyżej teksty.

Jako podsumowanie poproś uczniów i uczennice, aby wybrali odpowiednie sformułowania do zagadnienia, o którym czytali:

- przesiedlenia dobrowolne / „dobrowolne”,
- przesiedlenia przymusowe,
- zmiana miejsca zamieszkania – nowe życie (bez przeszłości wojny).

WARIANT B (różne materiały źródłowe)

Podziel uczniów i uczennice na mniejsze grupy i przyporządkuj im materiały źródłowe z podanych poniżej linków do zdigitalizowanych materiałów archiwalnych. Poproś, aby zastanowili się nad odpowiedziami na pytania:

- Kto jest autorem tego materiału?
- Do kogo jest on skierowany?
- Kiedy powstał?
- Co jest jego głównym tematem?

Na wykonanie tego zadania przeznacz 10 minut. Następnie postępuj tak jak w wariantcie A.

Podsumowanie (10 minut)

Na zakończenie zapytaj uczniów i uczennice, co udało się ustalić z rozmów z bliskimi o historii rodzinnej. Zaznacz na mapie miasto/wieś, w której mieści się szkoła, a następnie miasta, miasteczka, wioski, które wymienili w swoich wypowiedziach. Zastanówcie się czy w waszej okolicy zamieszkały osoby „z Kresów” oraz czy i jak wyglądało odrodzenie życia żydowskiego po wojnie. Możesz zapytać grupę, czy oglądała film *Sami swoi* – na podstawie tej komedii możesz wychwycić kilka ważnych dla tego zagadnienia tematów, takich np. jak pytanie, czy zdaniem młodzieży jest to idealizacja życia ludzi, którzy w większości utracili wszystko, co mieli.

Materiały źródłowe

Nowe życie społeczności żydowskiej na Dolnym Śląsku:

- <https://sztetl.org.pl/pl/media/81127-ksiazka-jakuba-egita-pt-cu-naj-lebn-ku-nowemu-zyciu?ref=art&nid=78071>
- <https://polona.pl/item/afisz-inc-piatek-20-pazdziernika-1950-w-sali-teatru-zydowskiego-im-e-r,NTczMjc4NDI/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/obywatele-zydzy-inc-po-niebywalym-kataklizmie-dziejowym-ktory-tak-bolesnie-dotkna,NTczMjc5MTI/0/#info:metadata>

Polacy osiedlają się na ziemiach tzw. odzyskanych:

- <https://polona.pl/item/afisz-inc-na-ziemiach-odzyskanych-osiedlilismy-juz-okolo-4-milionow-polakow,MTE0NTI2NTUy/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/odezwa-mlodziezy-chlopska-bracia-pionierzy-na-odzyskanych-pras-tarych-ziemiach,MTE4Nzc3NjYw/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/odezwa-obywatele-incipit-wspolnym-wysilkiem-odzyskalismy-ziemie-zachodnie-na,MTE4Nzc3NjI0/0/#info:metadata>
- <https://polona.pl/item/odezwa-obywatele-polacy-incipit-apelujemy-do-waszych-serc-podajcie-bratnia,MTIwODc0NTkx/0/#info:metadata>

Materiały do lektury uzupełniającej

- J. Grębowiec, *Ziemie Odzyskane*, polska-niemcy-interakcje.pl/ (Interakcje. Leksykon komunikowania polsko-niemieckiego).
- Nagranie wykładu Kamili Baranowskiej *Utracone marzenie. Powojenne żydowskie osadnictwo na Dolnym Śląsku*, Muzeum Polin, 2.03.2017.
- Cz. Osękowski, *Osadnictwo polskie na poniemieckich ziemiach po drugiej wojnie światowej. Ziemia Lubuska i powiat Gubin*, transodra-online.net.

- E. Misiło, [Księga wysiedlonych 1947](#), dolnoslaskosc.pl.
- A. Nowak-Kałużna, [Teatr żydowski na Dolnym Śląsku](#), dolnoslaskosc.pl.
- P. Nowik, [Nowy żydowski dom: Dolny Śląsk](#), histmag.org, 14.09.2016.
- P. Szlanta, [Niechciani Polacy – Mazurzy i Ślązacy](#), histmag.org, 14.09.2016.
- Wystawa Muzeum Historii Polski, [Przesuwanie Polski. Ziemie Zachodnie i Północne 1945–1948](#), 2015.
- Wyszukiwarka akt [Państwowego Urzędu Repatriacyjnego](#).
- [„Ziemie Odzyskane”. W poszukiwaniu nowych narracji](#), red. E. Kledzik, M. Michalski, M. Praczyk, Poznań 2018.

Zdjęcie nr 1

Zdjęcie nr 2

Zdjęcie nr 1

Przesiedleńcy zza Buga w drodze na ziemie zachodnie.
Fot. Zakład Narodowy im. Ossolińskich

Zdjęcie nr 2

1946, kursy biurowości i maszynopisania w Dzierżoniowie na Dolnym Śląsku.
Fot. Archiwum Katedry Judaistyki im. Tadeusza Taubego Uniwersytetu Wrocławskiego